

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 636.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245214525728/facsimile.pdf> (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Syttende Aarhundrede

Det Syttende Aarhundrede

eller

Pietisme, Høllændere og Wilhelm den Tredie.

Naar man fra Høiderne, vi nu har besteg, overskuer det Syttende Aarhundrede, og seer Intet bevæge sig paa den store Skueplads uden Krigshære, som Rovdyr i store og smaa Flokke, hører Døden udraabt (udraabe) fra alle Prædikestole som Livets Maal, og seer Dødens Altære ryge fra alle Skoler: i Wittenberg, Leyden og Oxford saavel som i Paris, Alcalá og Ingolstadt; da feler man sig naturligviis beklemt og fristes til at vende det Ryggen, som en Ørk, hvor intet Levende kan bjerge sig og ei engang Uvætter finder Hvile; men naar vi betænke, at alt det Menneskelige, der nu enten fryder sig ved Livet eller strider dog for det, er kommet til os ogsaa gennem dette Aarhundrede, gennem disse Tyrkiske Krige, Braminske Kirker og Chinesiske Skoler, da følger det af sig selv, at Børnenes Øie maa ikke krympe sig ved at betragte den Skjærsild, Fædrene var nødt til at gennemgaae. Hvoraf den tange Nødvendighed reiste sig, eller hvorfor selv de Stammer, der vandrede i Luthers Spor og kæmpede for at holde »Begravelsen« aaben, som Luther væltede Stenen fra, hvorfor de selv tilstoppede Munden med Latinske Grammatiker, Romer-Retter og Symbolske Bøger, det er vistnok svært at forstaae, men lader sig dog allerede temmelig godt forklare af den hardtad uindskrænket herskende Aandløshed og drengeagtige Selv-Klogskab, der, efter Omstændighederne, sagtens i Forstands-Tidens Begyndelse var uundgaaelige, og allensfalds er det Verdens-Historiens Opgave at vise os de Begivenheder, som, under Forsynets Styrelse, holdt Løbebanen aaben, og det er unægtelig den Tydske Trediveaars-Krig, den Hollandske Søfart og de Engelske Borger-Krige, saa, hvor lidet tiltrækkende end disse Ting i sig selv er, kræve de dog vor Opmærksomhed, som Hoved-Begivenheder paa Menneske-Livets Vei gennem »Ilden og Vandet.« I det Enkelte har Aanden vistnok mangen Gang ondt ved at tage Parti, hvor den synes udelukt paa begge Sider, men da Den dog aldrig kan være ligegyldig ved en Strid, hvorigennem den har tilkæmpet sig Frihed og Oplysning, maa den dog i det Hele tage Protestantismens, Høllændernes og de urolige Engelsk-

Det Syttende Aarhundrede

mænds Parti mod Jesuiter, Spanioler, Bairer og Stuar-ter.

For at kunne gjøre dette med Skiel, maae vi imidlertid be-
trakte alle Partier fra et høiere Stade, end man i det Syttende
Aarhundrede lod gjælde, thi forstaaer man ved Protestan-
tisme kun de Skriftkloges Paastand, at nu ikke længer
Kirken og Bisperne, men deres egen Fornuft og Forstand
skalde give Aflad og foreskrive det indvortes Menneske
Love, da var Jesuiterne aabenbar ogsaa Protestanter, og
vil man bestride Jesuitismen, hvor man end finder den, da
kan man ingenlunde indskrænke sig enten til Jesuiter-Or-
denen eller til de Romerske Papister, thi der var aabenbar en-
deel Jesuitisk allevegne, saa det er egentlig kun en vis Aaben-
hed, Ærlighed og Hjertelighed, der forholdsviis kiendelig
udmærker den Protestantiske Deel af Christenheden og har
gjort den til Skuepladsen for menneskelig Frihed og Oplys-
ning.

Pietisme eller selvgjort Gudelighed i Kirken, Pedan-
teri eller Lærdom paa Ramse i Skolen, og Egoisme eller lav
Nærighed i Hverdagslivet og de borgerlige Forhold, det er nem-
lig hvad vi med Rette kalde Jesuitisk, fordi alt dette havde
sin [sit] klare Brændpunkt hos Jesuiterne, og var hos dem
saa vitterligt, at de vidste godt at besmykke det Altsammen,
men det er Synd at sige, de var ene om Nogen af Delene, saa
det var kun ved den strænge Sammenhæng og den glimrende
Besmykkelse af Tidens Skiødesynder, de vandt Prisen alle-
vegne. Dette er da med andre Ord den samme Beskyldning for
'Falskhed,' som man sædvanlig har gjort Jesuiterne, men
dog med den Forskiel, at Beskyldningen ingenlunde grundes
paa deres hemmelige, men paa deres aabenbare Synder,
og hefter langt mindre ved deres Midler end ved deres Hen-
sigter, thi det er klart, at de, under Skin af ikke blot at kysse,
men at forgude Pavens Tøffel, og at gjøre sig ei blot til Trælle,
men til Fæ for Kirkens Skyld, dog stræbde at afløse Kirken
med deres Skole og Paven¹ med deres selvudvalgte Ordens-
General, vilde altsaa, videnskabelig talt, det Samme som
Protestanterne, men udgav sig dog for deres fødte Mod-
standere og Pavedømmets urokkelige Støtter. De forlangde
og udvirkede saaledes hos Paven for deres Orden al den Reli-

¹ 2. Udg. indeholder: »med deres Skole og Paven»